

=== Antal Róbert-István =====

/// Jordáky Lajos letartóztatása és börtönévei (1952–1955)

Jordáky Lajos (1913–1974) kolozsvári munkáscsaládból származó, erdélyi magyar politikus volt. A két világháború közötti korszakban a Romániai Szociáldemokrata Párt kolozsvári tagozatában végzett politikai tevékenységet. 1940–44 között a magyarországi SZDP-ben végzett szakszervezeti szervezőmunkát. A „kis magyar világ” alatt elvégezte a Kolozsvárra visszatért Ferencz József Tudományegyetem Közgazdasági Karát is, 1944-ben doktori címet szerzett. A szovjet csapatok kolozsvári bevonulása napján, 1944. október 11-én belépett a Román Kommunista Pártba. 1944 ősze és 1945 márciusa között az észak-erdélyi ideiglenes szovjet katonai közigazgatás alatt a régió végrehajtó hatalmát jelentő Országos Demokrata Arcvonal (ODA)¹ Központi Végrehajtó Bizottság társelnöke volt. 1946 elején kizárták a kommunista pártból, ezután több helyen végzett politikai, rehabilitációs munkát, amellyel az RKP-ba való visszavételét próbálta meg elérni. A kolozsvári Állami Magyar Színház kommunista irányítás alá helyezése például Jordáky tevékenységéhez fűződik. Jordáky 1944 és 1952-es letartóztatása között, habár 1946 után már nem volt párttag, mindig elkötelezett sztálinista maradt.

Az ötvenes évek elején a kelet-európai koncepciók perек sorozata mindegyik szovjet táborhoz tartozó államot érintette. A szovjet–jugoszláv szakítás után azonnal megkezdődtek a kozmopolitizmus, a nacionalizmus és a cionizmus elleni koordinált kampányok. A romániai perек esetében az RKP főtitkára, Gheorghe Gheorghiu-Dej² megszabadult a titkárság többi tagjától is. Így 1952-ben eltávolították a pártból, majd letartóztatták a „moszkovita” Vasile Luca³ pénzügyminisztert, Ana Pauker⁴ külügyminisztert és a hazai frakcióhoz tartozó, ám a moszkovitákhoz közel álló belügy-

1 == A Román Kommunista Párt, az RSZDP, Petru Groza Ekésfrontja és több kisebb szervezet koalíciója.

2 == Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901–1965) román kommunista politikus, 1945-től az RKPRMP főtitkára.

3 == Vasile Luca / Luka László (1898–1963) magyar származású romániai kommunista politikus. A második világháborút a Szovjetunióban töltötte, onnan tért haza 1944 őszén. 1948–52 között az ország pénzügyminisztere.

minisztert, Teohari Georgescut⁵ is. A titkárság ötödik tagja, a volt szociáldemokrata Lothar Rădăceanu is börtönbe került 1952-ben. A letartóztatások nem álltak meg az RKP-n belül, hanem kiterjedtek az ország nemzeti kisebbségeire, annak vezetőire is. Tanulmányom központi szereplőjének, Jordáky Lajosnak a letartóztatása, vizsgálati fogsága, majd pere is ebbe a folyamatba helyezhető.

A kirakatpercek esetében a letartóztatás és a vád egy mellékszálból vagy mellékpercből indult ki.⁶ Az erdélyi magyar kommunisták esetében a koncepció persorozat kiindulópontját az 1949-ben Márton Áron püspökkel együtt letartóztatott Teleki Ádám gróf vallomásai jelentették. Miután letartóztatták, Teleki „bevallotta”, hogy a bukaresti magyar Politikai Misszió (a két ország között 1947-ig nem volt hivatalos kapcsolat) vezetői Romániában kémhálózatot működtettek. Teleki szerint a vádlottak mindannyian tevékenyen részt vettek az információk külföldre továbbításában, végcélként Észak-Erdélynek a Magyarországhoz való csatolását határozva meg.

Az erdélyi magyar kommunisták esetében a titóizmus vádja hamar érvényét vesztesztte, ezt követően felbukkant a kémtevékenység és az idegen hatalmak segítése, a megfelelő személyt erre a burzsoá Nagy Ferencben, a magyar kisgazda miniszterelnökben találták meg. A Securitate végig azt próbálta bebizonyítani, hogy a letartóztatottak aktívan hozzájárultak az Észak-Erdély Magyarországhoz csatolását elősegítő információgyűjtéshez. A Securitate előtt tett vallomásokot elemezve úgy tűnik, mintha 1944 őszén az Erdélyi Párt elnöke, Teleki Béla egy tervet készített volna Észak-Erdély megtartása érdekében. Ezért az 1944 őszén a polgári oldallal tárgyalásokat kezdeményező baloldaliakat – Csörgör Lajost,⁷ Demeter Jánost,⁸ Balogh Edgárt,⁹ Kovács Katona Jenőt¹⁰ – sőt mi több, a börtönből kiszabadult kommunistákat (Veress Pált és Simó Gyulát) is bevonta ebbe a tervébe. A koncepció szerint miután Magyarország nem ugrott ki a háborúból, és a szovjet bevonulás után Észak-Erdély nem maradt Magyarországnál, Nagy Ferenc miniszterelnök „*létrehozott egy informá-*

4 = = Ana Pauker (1893–1960) zsidó származású romániai kommunista. 1943 előtt a Komininternben politizált, 1948–52 között az ország külügyminisztere volt.

5 = = Teohari Georgescu (1908–1976) román kommunista politikus. A második világháború alatt Romániában ült börtönben, majd 1944 őszén hamar a moszkovitákhoz osatlakozott. 1945–52 között az ország belügyminisztere.

6 = = Tismăneanu, 2014: 156.

7 = = Csörgör Lajos (1904–2003) fogorvos, kommunista politikus. A Bolyai Egyetem első rektora, majd a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet rektora volt.

8 = = Demeter János (1908–1988) jogász, kommunista politikus. Kolozsvár szovjet megszállása után a város alpolgármestere, az Magyar Népi Szövetség (MNSZ) egyik vezetője.

9 = = Balogh Edgár (1906–1996) publicista, kommunista politikus, szerkesztő. Csehszlovákiai kitelepítése után az erdélyi baloldaliak egyik oszlopos tagja, a *Korunk* folyóirat állandó szerzője. A második világháború után, 1949-ben a Bolyai Egyetem rektora.

10 = = Kovács Katona Jenő (1910–1944) író, újságíró, kommunista politikus. 1944. október elején, pár nappal a szovjetek kolozsvári bevonulása előtt a magyar csendőrség elhurcolta. Sosem került elő, a kommunista mozgalom mártírként tekintettek rá.

ciós hálózatot Észak-Erdély területén azzal a céllal, hogy az anyagokat gyűjtsön a párizsi békekonferencia számára és Észak-Erdély Magyarországhoz való csatolását elősegítse.¹¹ Lényegében itt a bukaresti magyar Politikai Misszió tanácsosait, a kiscgazda Nékám Sándort, a kommunista Gyöngyössy Istvánt, az erdélyi Gyallay-Pap Domokost és Demeter Bélát, valamint Teleki Pál fiát, Teleki Gézát is a hálózat működtetőinek tartották.¹² A nyomozás szerint a magyar kémhálózat működésének kulcsfigurája Nékám Sándor követségi tanácsos volt. Ezért is alakulhatott át a Jordáky-csoport ügye hazaárulási perré. A bukaresti magyar követség tagjai rendszeresen informálódtak az erdélyi magyar vezetőktől, vagyis ebből a szempontból a Securitate állítása az információs hálózatról valós volt. Azonban ezek a külügyi jelentések semmiképpen sem merítik ki a kémhálózat szervezése és a kémtevékenység fogalmát.

= = = Jordáky Lajos letartóztatása és vizsgálati fogsága

1952. július 24-én a Securitate munkatársai elrendelték Jordáky letartóztatását. Ekkor még csak „munkásosztályellenes és ellenforradalmi tevékenységre” való hivatkozással kellett volna Jordákyt őrizetbe venni. Jordákyt 1952. augusztus 29-én tartóztatták le. Egy nappal később, augusztus 30-án letartóztatták Balogh Edgárt (öt másodsor, mert először 1949-ben is vették őrizetbe, és 1951-ben engedték szabadon) és Demeter Jánost is. Csörgör Lajos 1949. november 3-ától volt fogságban, és az Ocnele Mari-i munkatáborból vitték Bukarestbe. Ugyanakkor 1952. augusztus 29-én letartóztatták Veress Pált és Nemes Józsefet is (mindketten 1944 őszén börtönből kiszabadult kommunisták voltak).¹³ A csoporthoz csapták még ötödikként Székely Andrást,¹⁴ akit 1951. április 27-én tartóztattak le.¹⁵

A fogvatartottakat zárt teherautóba tették és Bukarest felé indították. A belügyminisztérium pincéjében pár pillanatra megpillantották egymást, akkor tudatosult bennük, hogy az erdélyi magyar kommunistákat érintő vizsgálat készül. Jordáky kihallgatásait Moldovan Iosif¹⁶ hadnagy vezette. Az első kihallgatásra 1952. szeptember 6-án, Jordáky születésnapján, az utolsóra pedig 1953. május 5-én került sor. Az első alkalommal éjjel 2-től reggel 8:30-ig tartó kihallgatáson Jordáky személyes adatait, családi állapotát, foglalkozását, külföldi utazásait tisztázták. Az 1932–1944 közötti politikai tevékenységét, szociáldemokrata éveit is röviden összefoglalta. Leginkább a szocialista fiatalok megszervezését emelte ki, akik végig a két baloldali párt – a szociáldemokraták és a kommunisták – egységéért emelték fel a hangjukat. További

11 = = ACNSAS, P. 000217, 1, 12. Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve, 1952. szeptember 6.

12 = = Uo. 17.

13 = = ACNSAS, P. 000217, 9, 383. Veress Pál kihallgatási jegyzőkönyve, 1953. január 8.

14 = = Székely András (1923–?). A Marosvásárhelyi Orvosi Egyetem hallgatója.

15 = = ACNSAS, P. 000217, 1, 7. Moldovan Iosif Securitate-tiszt összefoglalója, 1953. május 5.

16 = = Moldovan Iosif (1929–1974). A Securitate bűnügyi vizsgálati csoport alhadnagya 1953-tól. 1963-tól áthelyezték a külügyi hírszerzéshez. Lásd: A Securitate tisztjeinek listája: http://www.cnsas.ro/cadrale_securitatii.html (letöltve: 2020. 02. 27.).

tevékenységét ismertette közölte, hogy a magyar impérium alatt a magyar szociáldemokrata pártban volt tag. Az 1944 és 1952-es letartóztatása közti időszakról fontosnak tartotta megemlíteni az 1944-es belépését az RKP-ba, a szakszervezeti tanácsi elnöki funkcióját, majd a kolozsvári RKP titkári posztját is. Szűkszavú közlésben tért ki arra, hogy „1946 márciusában kizártak a pártból arra hivatkozva, hogy elhajlottam a párt vonaláról”. Ugyanekkor kitért a Bolyai Tudományegyetemről való elbocsájtására, és néhány szóval ismertette a későbbi munkahelyeit, így az Állami Magyar Színházi tevékenységét is.¹⁷

Az első kihallgatása után a vallatások majdnem naponta követték egymást. Általában a már korábban elmondottak tisztázását kívánták Jordákytól. Pár nappal az első kihallgatása után visszatértek az „*elhajlottam a párt vonaláról*” állításra, és ekkor Jordákynek már konkrétumokat is fel kellett sorolni. Például 1952. szeptember 12-én azt vallotta, hogy az elhajlásai egyes nacionalista-sovinisza mondatokban és a pártfegyelem megsértésében konkretizálódtak. Az elsőre az 1945. márciusi hídalomás esete¹⁸ hozta fel, valamint azt, hogy támogatta az Erdélyi Múzeum Egyesület és az Erdélyi Tudományos Intézet megmaradását Kolozsváron, amelyek „*a horthyizmus alatt csak magyar kérdésekkel foglalkoztak*”. A pártfegyelem megsértésére pedig azt hozta fel példának hogy „*bizonyos kérdéseket Csögörrel, Demeter Jánossal, mint egyénekkkel beszéltem meg, és nem a Pártgyűlésen vitattuk meg ezeket a kérdéseket*”.¹⁹

Jordáky 1952. szeptember 19-i kihallgatásán még nem szólt Észak-Erdély Magyarországhoz történő visszacsatolásáról, hanem nacionalizmusnak tudta be a saját, autonóm Erdély-koncepcióját, amit Románián belül képzelt el.²⁰ 1952. november 19-én maratoni, reggel 8-tól éjfélig tartó vallatást szenvedett végig. Ekkor újra ismertette politikai pályáját, egészen a letartóztatásáig. Ezt követően a magyar rendőrséggel való kapcsolatát firtatták, rátérve az 1943-as letartóztatására is. Jordáky vallomásában úgy nyilatkozott, hogy a kolozsvári magyar rendőrséggel és kémelhárítással is kapcsolatban volt. Különbféle információkat adott át az SZDP szervezetéről, létszámáról stb. A további kérdésekre válaszolva közölte, hogy „*az angol titkosszolgálat ügynökével, Kovács Imrével is kapcsolatban álltam*”.²¹ Informatív kapcsolatai közé sorolta

17 == ACNSAS, P. 000217, 1, 12. Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve, 1952. szeptember 6.

18 == 1945 elején Jordáky Lajos több felfegyverezett magyar munkás társaságában a Szilágy megyei román többségű Hídalomásra szállt ki. Miután a tüntető román parasztok állítólag rátámadtak a magyar munkásokra, Jordáky parancsot adott a fegyverhasználatra, amelynek eredményeképpen több román megsebesült.

19 == Uo. 30. Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve, 1952. szeptember 16.

20 == Uo. 60. Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve, 1952. december 31.

21 == Uo. 67. Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve, 1953. január 24. Kovács Imre valóban kapcsolatban állt a brit titkosszolgálat egyik munkatársával, Basil Davidson újságíróval, így Jordáky vallomásának ez a része nem konstruált. Sőt éppen a háború alatti magyar ellenállási mozgalom tarkaságát, sokféle árnyalatát érzékelteti.

a „Nagy-féle kémhálózatához tartozó Nékám Sándort” is. Jordáky szerint amikor találkoztak, akkor Nékámmal leginkább az egyetemi kérdésekről beszéltek.

A kihallgatások 1952 végéhez közeledve ritkultak. A következő évben az első kihallgatásra 1953. január 24-én került sor. Ekkor viszont kétszer is kihallgatták, éjszaka 0:45-től hajnali 4-ig és 15:30-tól 19 óráig. Két fontos személyről és a velük való kapcsolatáról faggatták. Az éjszakai kihallgatáson Demeter János testvéréről, Demeter Béláról, míg a nappali kihallgatáson a szociográfus, statisztikus Venczel Józsefről igyekeztek többet megtudni.²² Így tehát Jordákyt is kikérdezték Venczelről. Jordáky itt bevallotta, hogy neki személyesen Venczel József mesélte el, hogy Demeter Béla jelentéseket készít a Magyar Békeelőkészítő Osztály számára az egyetemről, az 1945-ös földreformról, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesületről (EMGE), a magyar szervezetekről és a különböző magyar felekezeti iskolákról.²³

A nappali kihallgatáson Jordáky Venczelről azt nyilatkozta, hogy Venczelnek a kolozsvári egyetemre kerülése után lettek barátok, mivel Jordáky ekkor a kar dékánja volt. Kihallgatása során még azt is mondta, hogy Venczellel annak 1947-es letartóztatásáig kapcsolatban voltak. Az azt firtató kérdésre, hogy miről beszélgettek ezeken a találkozókon, Jordáky kitérő, általános választ adott. „Különböző, politikai, filozófiai, kulturális problémákról beszélgettünk” – nyilatkozta. Végül Jordáky nem tudott válaszolni arra a kérdésre sem, hogy miért tartóztatták le Venczelt. Csak feltetelezte, hogy „reakciós, katolikus tevékenysége miatt, mert Venczel egy megrögzött katolikus volt”.²⁴

A hálózati tevékenységről szólva Jordáky elmondta, hogy 1945–46 fordulóján többször találkozott Nékám Sándor bukaresti követségi tanácsossal, akit értesített bizonyos erdélyi magyar ügyekről. Így informálta Nékámot az erdélyi magyar iskolákról, az egyetemről, a szervezetekről, a Maniu-gárdák atrocitásairól és az 1945. március 6-án hivatalba lépő Groza-adminisztrációról is.²⁵ 1953. január 31-i kihallgatásán beszélt először bővebben Jordáky a Nékámmal való kapcsolatáról. Az ismeretségüket firtató kérdésre Jordáky azt válaszolta, hogy 1945 ősze óta ismerte Nékámot, amikor az Kolozsváron járt, és meglátogatta a magyar egyetemet. A következő mondataiban viszont nagyon súlyos állításokat tett. Azt nyilatkozta, hogy „Nékámmal informatív kapcsolataim voltak, amikor 1945–46 fordulóján beszervezett a hálózatába, hogy információkat szolgáltatassak neki”. Jordáky beszervezését azzal magyarázta, hogy egyik beszélgetésük alkalmával Nékám felvetette, Jordáky szállítson információkat neki, hogy azt a Nagy Ferenc vezette kormány felhasználhassa a béke-

22 = = A többi letartóztatott esetében is 1953 januárjában bukkant fel Venczel József személye. Demeter Jánost például 1953. január 23-i kihallgatásán kérdezték először Venczelről (mikor, hol, milyen körülmények között ismerkedtek meg, mit tud róla stb.). ACNSAS, P. 000217, 1, 248. Venczel József kihallgatási jegyzőkönyve, 1953. január 30.

23 = = Uo. 102. Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve, 1953. március 13.

24 = = ACNSAS, P. 000217, 1, 95. Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve, 1953. március 2.

25 = = Uo. 13. Moldovan Iosif Securitate tiszt összefoglalója, 1953. május 5.

konferencián. Jordáky szerint ő egyetértett Észak-Erdélynek a Magyarországhoz való csatolásával, ezért Nékámot ellátta a kért információkkal.²⁶

Nyilvánvaló, hogy itt Jordáky készségesen azt nyilatkozta, amit nyilatkozni kellett. Tudjuk, hogy több alkalommal is Észak-Erdély Magyarországhoz kerülése ellen érvelt. Például 1945 decemberében Gyöngyössy István követségi tanácsos előtt kijelentette, hogy Észak-Erdélynek a Magyarországhoz való csatolása nem lehetséges megoldás, csakis egy Romániához tartozó autonóm Erdélyt tud elképzelni.²⁷

Jordáky első kihallgatásain még az autonomizmusa szerepelt vádként. A biztonszági szolgálatok koncepciója a bevallott információkkal összefüggésben folyamatosan változott, alakult át. Így tehát 1953 elejére Jordáky bevallotta, hogy aktív, Magyarország melletti álláspontot képviselt a békeszerződés aláírásáig. Ilyen szempontból Jordáky magyar kémnek számít(hat)ott a Securitate szemében.

Jordákyt fokozatosan törték meg a kihallgatások alatt. 1953. március 14-i kihallgatása alkalmával például bevallotta, hogy a Nékámnak szolgáltatott információk között – korábbi kihallgatásai alkalmával csak általánosan említette, hogy egyetemi ügyekről tájékoztatta – a két egyetemről statisztikai adatokat közölt (tanárok, hallgatók száma, költségvetés stb.), sőt „*bizonyítékokat kerestem arra, hogy a magyar egyetem rosszabb helyzetben van, mint a román, és a sokat hangoztatott népek egyenlősége csak papíron maradt*”.

A vallatások során Jordáky élettörténetét igyekeztek összetörni. Így például azt vallotta hogy 1944. augusztus 23. előtt és utána is a „*munkásosztállyal szemben elleneséges tevékenységet folytattam*”.²⁸ Itt felsorolta, hogy 1940–1944 között kapcsolatban állt a magyar rendőrséggel és kémelhárítással, adatokat szolgáltatott ki ezeknek a szerveknek a szakszervezetekről és a szociáldemokratákról. Szólt az „*angol kém, Kovács Imrével*” való kapcsolatáról és az angol Reuben Markhannel történt 1945. őszi találkozájáról is. A nacionalizmus és a kémtevékenység vádjá mellé még az osztályellenség vádat is Jordáky nyakába aggatták. Ezt követően nagyobb nyomás nélkül bevallott bármit, amit be kellett, mivel identitásának alkotó elemeit kezdték ki az eljárás során. A kihallgatást irányító tiszt, Moldovan Iosif 1953. május 5-i összefoglalójában megállapította, hogy Jordáky Lajos magyar kém volt. Állítását az alábbiakkal bizonyította. Jordáky 1944-ben információkat szolgáltatott a nemzeti parasztpárti Kovács Imrének. A kihallgatások szerint ezek az információk a kolozsvári demokratikus erők létszámáról, személyi összetételéről és a szociáldemokratákról szóltak. Egy alkalommal, 1944-ben Csőgör rendelőjében még Demeter János, Balogh Edgár, Csőgör Lajos és Jakab Sándor voltak jelen a Kovács Imrével való találkozáson.²⁹

26 = = Uo. 117. Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve, 1953. március 16.

27 = = Fülöp–Vinoze (szerk.), 1998: 76

28 = = Uo.

29 = = A fent nevezettek mind letartóztatás alatt álltak 1952-ben. Jakab Sándor esete érdekes, mivel mély illegalitásban volt az észak-erdélyi kommunisták 1941-es bukása, majd az 1943-as letartóztatási hullám után.

Jordákynak a legfontosabb „kém- és hazaárulási tevékenysége” az 1944 nyarán–őszén az Erdélyi Párt politikusai és progresszív elemek között tartott találkozókon való részvétel lett. Az államvédelmi szervek összefüggést kerestek az Erdélyi Párt elnökének, Teleki Bélának az Észak-Erdély megtartásáért kifejtett tevékenysége és a későbbi, erdélyi magyar baloldali önszerveződések között. A Securitate koncepciója szerint az egyik automatikusan következett a másikból, és végeredményben az erdélyi magyar kommunisták végső célja is Észak-Erdélynek az elcsatolása volt. A Securitate-tiszt Moldovan úgy vélte, hogy a baloldali tárgyalók – Jordáky, Balogh, Demeter, Csögör – és Teleki Béla megegyeztek, hogy a kommunisták szabadon engedése után megpróbálják elérni a szovjeteknél, hogy Észak-Erdély Magyarország része maradjon.³⁰

A Jordáky-csoport kihallgatásairól általánosan a következőket lehet megállapítani. A letartóztatottakat változó intenzitással vetették alá a kihallgatásoknak. 1952 végéig ezek általában naponta, majd a következő évben ritkuló gyakorisággal zajlottak. A hosszuk is változó volt: előfordultak reggeltől másnap reggelig tartó kihallgatások, de rövidebbek, 1-2 órák is voltak. Testi erőszakra való utalásokat a jegyzőkönyvekben nem találunk, Balogh Edgár memoárjában nem említette ezt a kérdést, Jordáky kihallgatásáról és börtöneveiről személyes forrás nem maradt meg. Naplójában egyetlen mondattal jellemezte a kihallgatásokat: „*A vizsgálatot »a meg nem engedett eszközök« jellemezték.*”³¹ Ebből arra lehet következtetni, hogy fizikai és pszichológiai terrorral (alvásmegvonás, családtagokkal való zsarolás stb.) próbálták a vádlottakból a vallomásokat kicsikarni. Számíthatott az is, hogy a kommunista identitásukra hivatkozva követelték tőlük a beismerő vallomások aláírását. A kihallgatottak először pártfegyelmi eljárásként tekintettek a letartóztatásukra, és abban bíztak, hogy hamarosan szabadlábra kerülnek. Amint a kihallgatások egyre brutálisabbak lettek, a vádlottak rájöttek, hogy itt nemcsak elhajlással, esetleg autonomizmussal vádolják őket, hanem a hazaárulás, az idegen hatalmaknak való kémkedés is a bűnlajstromukon szerepel. Ezt követően sorra megtörték és „vallottak”. Mindebből az látszik, hogy a román államvédelem a román nemzeti érdek szemszögéből közelítette meg a kérdést, mivel a hazaárulás vádját fogalmazta meg Jordákyékkal szemben. Az osztályszempontok („munkásosztály érdekeivel ellentétes viselkedés”, „burzsoázia uralma” stb. szólalmok) csak valahol a vádakat összefoglaló lista végén szerepeltek.

30 = = ACNSAS, P. 000217, 1, 12. Moldovan Iosif Securitate-tiszt összefoglalója, 1953. május 5.

31 = = EME, 1955. 05. 27-i naplóbejegyzés.

= = = A Jordáky-csoport bírósági tárgyalásai

Miután véget ért a vizsgálati időszak, 1953. augusztus 27-én Butyka Ferenc³² és Moldovan Iosif Securitate-tisztek összeállították az összefoglaló jelentést az 1944–1946 között Észak-Erdélyben Magyarország javára kémkedő egyénekről. Egyben javasolták Jordáky Lajos, Demeter János, Balogh Edgár, Csögör Lajos és Székely András vád alá helyezését és bíróság elé állítását. Veress Pál és Nemes József esetében „ *mivel nem derült ki, hogy kémkedtek volna* ”, szabadlábba helyezésüket javasolták.³³

A Jordáky és társai-csoport tárgyalására Nagyváradon került sor. Balogh Edgár a börtönből kifelé jövet egy pillanatra megpillantotta „Jordákyt és Demetert. Váratlanul felbukkant Csögör is, tehát idekapcsolták.”³⁴ A letartóztatottakat vonatra tették, katonai őrizet mellett 1953. november 6-án érkeztek meg a nagyváradi katonai bíróság celláiba. A tárgyalást 1954. január 7-én nyitották meg.³⁵ A vádlottak ügyvédei arra való hivatkozással, hogy egy nappal korábban kaptak idézést, kérték a tárgyalás elnapolását. A bíróság beleegyezett ebbe, és a tárgyalást 1954. január 21-ére halasztotta.³⁶

A vádemelés kiindulópontját az 1944-es németellenes összefogás és az Erdélyi Párttal, illetve Teleki Bélával való tárgyalások képezték. A vád szerint a vádlottak Teleki Bélával egyetértésben Észak-Erdélynek a Magyarországhoz való csatolását készítették elő. Miután Észak-Erdélybe visszatért a román közigazgatás, „*a vádlottak beférköztek az RKP-ba és az MNSZ vezetőségébe, hogy tovább szítsák a román és magyar dolgozók között az ellentéteket*”. A vádirat szerint a vádlottak árulása a párizsi béketárgyalások környékén derült ki. Ekkor ugyanis „*azzal a céllal, hogy Észak-Erdély Magyarországhoz csatolják egy sor információt gyűjtöttek össze, amelyet az imperialista kém Nagy Ferencnek juttattak el, hogy a magyar kormány mindazt felhasználhassa a párizsi béketárgyalásokon*”.³⁷ A vádirat a vádlottak egyéni tevékenységének az ismertetésével folytatódott.

Jordákyról megállapította, hogy az 1932-es szociáldemokrata pártba való belépése óta a párt tevékenységének a meggátolásán dolgozott. Ezt az állítást szerintük alátámasztotta Jordáky vallomása, amelyben beismerte, hogy 1940–1944 között mind Kovács Imrét, mind pedig a magyar rendőrséget informálta az SZDP összetételéről, tevékenységéről stb. Bűnéül rótták fel az RKP vonalától való elhajlást is:

32 = = Butyka Ferenc (1920–1997), Kolozsváron született Securitate-ezredes. Több per vizsgálati szakaszát vezette, legismertebb Vasile Luca pere volt. 1963-tól nyugdíjazták. http://www.cnsas.ro/documente/cadrede_securitatii/BUTYKA_FRANCISC.pdf (letöltve: 2020. 03. 3.).

33 = = ACNSAS, P. 000217, 9, 374–387. Összefoglaló jelentés az 1944–46 közötti észak-erdélyi kémek tárgyában, 1953. augusztus 27.

34 = = Balogh, 1978: 377.

35 = = ACNSAS, P. 000217, 2, 282. Bírósági határozat, 1954. január 7.

36 = = Uo.

37 = = Uo. 256. Vádirat, 1953. december 15.

„Jordáky uszította a magyar munkásokat a román parasztok ellen”. Továbbá azzal vádolták, hogy angol újságíróknak adott át különböző információkat, legfőképp pedig, hogy Nékám Sándoron keresztül Nagy Ferencnek küldött különböző anyagokat, a béketárgyalásokon való felhasználásuk céljából.³⁸

A bíróság ezért aztán arra a következtetésre jutott, hogy Jordáky Lajos, Demeter János, Csögör Lajos és Székely András megszegték a büntetőtörvénykönyv 184. pontját, és hazaárulásban vétkesek. Balogh Edgár pedig azzal, hogy segítette a korábban felsorolt személyeket a büntetőtörvénykönyv 184. és 121. pontját sértette meg, ezért mint hazaárulásban bűntársat vád alá helyezték.³⁹

A per a vádlottak kihallgatásával vette kezdetét. Jordáky saját verzióját ismertette. Szerinte nacionalista elhajlások jellemezték a megnyilvánulásait – amelyet az 1940–1944 közötti magyar éveknek és az SZDP-tagságának tudott be –, amikor az egyetemi diáksággal tartotta a kapcsolatot. Mint mondta, az volt a célja, hogy Erdélyben tartsa a diákokat, mivel nagyon sokan a menekülésen és a kitelepedésen gondolkodtak, ő arra biztatta őket, hogy maradjanak, mivel „Erdély autonóm lesz”. Szerinte ez a koncepciója gyerekkora óta állandó elem volt a gondolkodásában.⁴⁰ Mentségére azt hozta fel, hogy akkor, amikor Markhamnak és Nékámnak különböző adatokat közölt az egyetemről, „nem tudtam, hogy megsértem az ország törvényeit, és csak utólag, Tito leleplezése és önkritika után jöttem rá, mit tettem.”⁴¹ Végül kijelentette, hogy nem ismeri Székely Andrást, most látta életében először.⁴²

A bíróság ezt követően elhalasztotta a tárgyalást 1954. február 27-re.⁴³ A február 27-i tárgyaláson az első tanú Jordáky barátja, Teofil Vescan volt. Vescan úgy nyilatkozott, hogy 1942 óta ismerte Jordákyt. Szerinte Jordáky 1940–1944 között jóindulattal viseltetett a román nemzetiséggel szemben. Vescan szerint a felszabadulás után Jordáky lelkesen dolgozott, viszont voltak kisebb hibái is, például az erdélyi autonómia túlzott követelése, ám hangsúlyozta, hogy Jordáky az autonóm Erdélyt Románián belüli képzelte el.⁴⁴ Az 1954. február 27-i tárgyaláson a kért tanúk közül többen nem jelentek meg. Például Pop Mihail sem, akit Jordáky ügyvédje ismételten beidéztetett. Mivel a vád tanúi sem jelentek meg – Teleki Ádám és Venczel József, akik éppen a nagyenyedi börtön falai között raboskodtak –, a bíróság ismét elnapolta a tárgyalást. Az új időpontot egy hónappal későbbre, 1954. március 27-re tűzték ki.⁴⁵

38 == Uo. 257–258.

39 == ACNSAS, P. 000217, 2, 261.

40 == Uo. 308. Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve, 1954. január 21.

41 == Uo.

42 == Uo. 309.

43 == Uo. 320–322. Bírósági végzés, 1954. január 21.

44 == Uo. 349–351. Teofil Vescan kihallgatási jegyzőkönyve, 1954. február 27.

45 == Uo. 374–376. Bírósági végzés, 1954. február 27.

Időközben Nagyváradra szállították Venczel Józsefet, aki 1954. március 16-i tanúvallomásában az állította, hogy 1944–1945 fordulóján ő és Demeter Béla olyan anyagok összeállításán dolgoztak, amelyeket a magyar béke delegáció felhasználhatott a béketárgyalásokon. Venczel úgy nyilatkozott, hogy Jordáky Markhammal az erdélyi kérdéstről beszélt. Továbbá Venczel szerint Demeter János tudatában volt testvére, Demeter Béla küldetésének. A vádlottak mindannyian adtak információkat Nékám Sándornak és Gyallay-Pap Domokosnak, akik a bukaresti magyar misszió keresztül továbbították azokat Budapestre.⁴⁶

Teleki Ádám ugyanaznap tanúvallomásának a kulcs-állításai az volt, hogy a „Teleki Béla-féle terv” szerint, ha a szovjet megszállást követően mégsem marad magyar közigazgatás alatt az észak-erdélyi terület, akkor az ellenállási mozgalom résztvevői létrehozhatnak egy hálózatot, amely statisztikai, demográfiai, gazdasági kulturális adatokat gyűjt Észak-Erdélyben azzal a céllal, hogy segítse a magyar béke delegáció működését Párizsban.⁴⁷ Teleki tanúvallomásában Demeter Bélát és a bukaresti magyar misszió tanácsosait nevezte a kémhálózat fejének, és szerinte a vádlottak mindannyian közreműködtek az információgyűjtésben. Teleki azt is állította, hogy Demeter János úgy nyilatkozott neki, hogy szerinte Észak-Erdélynek vissza kellene térnie Magyarországhoz.⁴⁸

Mielőtt sor került volna az új tárgyalásra, Bukarest közbelépett. 1954. március 22-én összeült a legfelsőbb katonai bíróság Alexandru Petrescu⁴⁹ ezredes vezetésével. Azzal az indoklással, hogy az ügy rendkívül fontos, valamint hogy az ítélet megfelelő legyen Jordákyék tárgyalását áthelyezték a bukaresti katonai bíróságra.⁵⁰ Jordákynek később tudomására jutott, hogy a nagyváradai katonai törvényszék elnöke „1953 őszén azt az utasítást kapta a Belügyminisztérium államvédelmi osztályának egyik őrnagyától, hogy ügyünkben halálos ítéletet kell hoznia. A Pătrășcanu-per előtt kellett volna ítélezni. Bágye áttanulmányozta az iratokat és megállapította, hogy nincs bűncselekmény, ami miatt elítélhetne. Nem mert szembekerülni a belügyminiszterrel sem. A tárgyalás előtt beteget jelentett s átadta egy kapitánynak azzal a megjegyzéssel, hogy nem látja bűnösségünket...” – jegyezte fel három évvel később Jordáky, miután az utcán találkozott a katonai törvényszék volt elnökével.⁵¹

46 == Uo. 399–400. Venczel József kihallgatási jegyzőkönyve, 1954. március 16.

47 == Uo. 402–403. Teleki Ádám kihallgatási jegyzőkönyve, 1954. március 16.

48 == Uo. 404.

49 == Alexandru Petrescu (1895–1977), katonai ügyész, bíró. A két világháború között leginkább a kommunistaellenes perekből ismert, például 1936-ban ő ítélte el Ana Paucert Craiován. 1945 után is folytatta pályafutását, a Maniu-perben például ő bírászkodott, és 1947-ben életfogytiglani fogságra ítélte a volt parasztpárti politikust.

50 == ACNSAS, P. 000217, 3, 5. Bírósági végzés, 1954. március 22.

51 == EME, 1956. 10. 9-i naplóbejegyzés.

Miután Bukarestbe szállították őket, kiírták az új tárgyalás időpontját is, 1954. április 13-át.⁵² Miután április 13-án több tanú – így a vád tanúi közül Venczel József és Teleki Ádám – nem jelent meg, az újabb tárgyalási napot 1954. április 26-ára halasztották.⁵³

Jordáky az 1954. április 26-i tárgyaláson ismertette a politikai pályáját. A Nékámmal való kapcsolatát firtató kérdések esetében mintha megmakacsolta volna magát. Úgy nyilatkozott, hogy Nékámmal kétszer találkozott, és csak a Jog- és Közgazdaságtudományi kar megszervezésével kapcsolatos eseményeket beszéltek meg, ilyen típusú információkat adott Nékámnak. Azt is hozzátette, hogy Nékám soha nem említette neki Nagy Ferencet. A bíróság előtt azt is felvázolta, hogy egy alkalommal Nékámmal közölte, hogy „Erdély Romániánál kell maradjon, de Erdélynek magyar autonómia kell”.⁵⁴ Továbbá azt is állította, hogy 1945 júniusában Demeter János lakásán találkozott testvérével, Demeter Bélával, ahol az erdélyi kérdésről beszélgettek. Vallomását azzal zárta, hogy 1946 márciusa után nem állt kapcsolatban a letartóztatottakkal.⁵⁵

A vádlottak meghallgatása után a tanúk következtek. A vád tanúja, Teleki Ádám készségesen szállította a terhelő bizonyítékokat. A koronatanú Teleki a már megszabott forgatókönyv szerint felmondta a betanult mondatokat. Így a vádlottakat néven nevezve közölte, hogy egyetértettek Észak-Erdély visszacsatolásával. Jordáknyt például az alábbiak szerint jellemezte: „*Ismerem. Ez Jordáky Lajos, a kommunista párt kolozsvári titkára. Találkoztam vele a Malom utcában, s közöltem, hogy mozgalmat indítok Észak-Erdély visszacsatolására Magyarországhoz. Egyetértett velem.*”⁵⁶ Teleki Ádám ugyanezt a szöveget ismételte el mind a négy vádlott esetében, csak az ötödiknél jött zavarba, mivel azt nem ismerte. Veress Pálnak hitte, és már mondta is a betanult szöveget, amikor a bíró belé fojtotta a szót. Teleki Ádám – Jordáky felesége szerint – utólag közölte Jordákyval, hogy „*Bubi, azt mondták, hogy kiengednek a börtönből, csak mondjam ezt.*”⁵⁷

Teleki szerint Demeter Béla kapcsolatban állt a vádlottakkal, és egy alkalommal Nékám mondta neki, hogy a békekonferenciára összeállított anyagokat Jordáky, Balogh, Csögör és Demeter szolgáltatták neki.⁵⁸

A védelem első tanúja, Pop Mişu orvos volt. Szerinte Jordákynak minden kérdésben világos álláspontja volt, és sose állította azt, hogy Észak-Erdélynek Magyarországhoz kellene tartoznia. Sőt, Jordáky javára írta azt is, hogy a „kis magyar

52 = = ACNSAS, P. 000217, 3, 10–18. Bírósági határozatok, 1954. március 31.

53 = = Uo. 23. Bírósági végzés, 1954. április 13.

54 = = Uo. 3, 71. Jordáky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve, 1954. április 26.

55 = = Uo. 75.

56 = = Balogh, 1978: 385.

57 = = JEA, Molnár Gusztáv interjúja Jordákyné Nagy Máriával.

58 = = ACNSAS, P. 000217, 3, 96, Teleki Ádám kihallgatási jegyzőkönyve, 1954. április 26.

világ” alatt Jordákyt internálták, és ott helytállt. Pop Mişu azt is tagadta, hogy Jordáky sovén lett volna a más nemzetiségekkel szemben, sőt Jordáky kijelentette, hogy „Erdély a demokrata Románia része”.⁵⁹

A katonai ügyész felszólalásában azt nyilatkozta, hogy elégséges bizonyítékot találtak a vádlottak hazaárulására, és ezért az elítélésüket kérte.

Jordáky az utolsó szó jogán elismerte, hogy hibázott, azonban azt állította, hogy tettei nem merítették ki a hazaárulás fogalmát. Balogh Edgár ugyanezt nyilatkozta. Demeter János szerint a bizonyítékok semmi esetre sem a hazaárulást bizonyítják, sőt arra kérte a bíróságot, hogy a vádat minősítsék át nyilvános felbujtássá/izgatássá. Csögör Lajos és Székely András ugyanígy jártak el.⁶⁰ Mindannyian felmentésüket kérték. A bíróság az ítélethirdetést először 1954. május 4-re, majd 8-ra halasztotta.

Az ítéletet 1954. május 8-án hozta meg a bukaresti területi katonai bíróság. Az 502/8.05.1954 számú ítélet értelmében a vádlottak bűnösnek találtattak. Hazaárulást követett el Jordáky Lajos (12 év börtön és kényszermunka), Demeter János (10 év börtön és kényszermunka), Csögör Lajos (6 év börtön és kényszermunka) és Székely András (3 év nehezített fegyház). Balogh Edgárt a vádirat hazaárulásban való bűnrészességgel vádolta. A katonai ügyész érvei hatására, miszerint a vádiratba tévesen került be a hazaárulásban való bűnrészesség, és Balogh cselekedetei kimerítették a hazaárulás fogalmát, őt is 7 év börtönre és kényszermunkára ítélték. Vagyonuktól is megfosztották őket, és 200-200 lejes perköltséget is kellett fizessenek. A bíróság megtagadta a vádlottak azon kérését, hogy a hazaárulás vádját nyilvános felbujtássá minősítsék, mivel „a vádlottak tettei a R. N. K. biztonsága ellen irányultak”.⁶¹ A hivatalos indoklás szerint a vádlottak „nacionalista, opportunisták, a munkásosztály érdekeivel szemben idegen elemek voltak, akik a második bécsi döntés után beférköztek a munkásosztály soraiba. Miután rájöttek, hogy a háború elveszett, Teleki Béla mellé álltak, hogy Észak-Erdélyt Magyarország keretén belül tartsák, és ott fenntarthassák a burzsoázia uralmát.” A szovjet bevonulás után „beférköztek az RKP-ba és az MNSZ-be, ahol egymásnak uszították a magyar és román dolgozókat. A párizsi békekonferenciára különböző anyagokat juttattak ki, azzal a céllal, hogy Észak-Erdélyt Magyarországhoz csatolhassák”.⁶²

A tárgyalást követően a vádlottakat a Bukarest külvárosában található hírhedt börtönbe, Jilavára szállították. „Most a belső körbe kerültünk [...] külön-külön négy egymásba nyíló terembe, átsétálhattunk egymáshoz.”⁶³

59 = = Uo. 101. Pop Mişu kihallgatási jegyzőkönyve, 1954. április 26.

60 = = Uo. 327–329.

61 = = Uo. 247. Bírósági ítélet, 1954. április 26.

62 = = Uo. 237–248. Bírósági ítélet, 1954. április 26.

63 = = Balogh, 1978: 387.

A bírósági ügylet jogszerűtlen jellegét mutatja, hogy a május 8-án meghozott ítéletet csak 1954. június 11-én közölték a letartóztatottakkal, amikor a kapott négynapos fellebbezési idő már rég lejárt. Ennek ellenére mindannyian fellebbezéssel fordultak a bírósághoz, és az ügy tárgyalásának áthelyezését kérték.

Az elsőfokú ítélet kihirdetését követően a letartóztatottak fellebbezést nyújtottak be a Belügyminisztérium Szerveinek Katonai Bíróságához (Tribunalul Militar pentru Unitățile M. A. I.),⁶⁴ amelyben az egész eljárás megsemmisítését és a szabadlábra helyezést kérték. Jordáky Lajos 1954. augusztus 31-én a jilavai börtönből küldte el a fellebbezését.⁶⁵ Jordáky Lajos is az ítélet eltörlését és szabadlábra helyezését kérte. Védelmére felhozta, hogy az EP és a baloldaliak közötti találkozókra csak a román átállásig, vagyis augusztus 23-ig vett részt. Jordáky azt állította, hogy Nékámmal csak egyetemi ügyekről beszéltek, és egy alkalommal kijelentette, hogy „*Erdeélynek Romániánál kell maradni*”. Ezt Venczel is megerősítette tanúvallomásában. Jordáky szerint igazságtalan, hogy Teleki Ádám vallomása alapján ítélték el, és rámutatott Teleki tévedéseire. Felhozta például, hogy Teleki azt nyilatkozta, hogy jelen volt, amikor Demeter Béla tőle vett át iratokat 1945 márciusában. Holott – Jordáky szerint – Teleki Ádám ekkor Budapesten tartózkodott, vagyis nem lehetett jelen. Továbbá tagadta, hogy 1944 és 1948 között egyszer is találkozott volna Telekivel. Arra is felhívta a figyelmet, hogy a Securitate és a katonai ügyészség előtt rögzített nyilatkozatai nem azonosak. Jordáky szerint a Securitate előtt tett, „*információt adtam*” szavakat 1952. szeptember és 1953. március között „szedték ki” belőle, amikor is „*nagyon fáradt és ideges*” volt. Védelmére hozta fel az 1944 őszt, a békéért végzett tevékenységét, valamint a védelem tanúinak rá nézve kedvező vallomásait is. Végül kijelentette, hogy 1947 és 1952 között azon dolgozott, hogy visszakerüljön az RKP-ba. Éppen ezért „*mivel az ítélet nem a konkrét tényekre alapult*”, kérte a felmentését.⁶⁶

A Belügyminisztérium Szerveinek Katonai Bírósága 1954. szeptember 27-re hirdette meg a fellebbezés tárgyalását. A letartóztatottak nem jelentek meg, őket az ügyvédek képviselték. Az Alexandru Petrescu ezredes elnökletével összeült fórum szerint az elsőfokú ítélet „*jogszerű, a vádakat bizonyította*”, ezért fellebbezésnek helye nincs. Így Balogh Edgár, Csögör Lajos, Székely András és Jordáky Lajos fellebbezését a katonai bíróság legfelsőbb szerve elutasította, Demeter János fellebbezésének viszont helyt adott; ítéletét 10 évről 5 évre csökkentették.⁶⁷

A jogerőssé vált ítélet szerint Jordáky 1952. augusztus 29-i letartóztatása és vizsgálati fogsága is beleszámított az ítélet által kiszabott 12 évbe, így szabadulását 1964. augusztus 25-ére tűzték ki.⁶⁸ Az ítéletnek megfelelően 1954. november 19-én a

64 = = A civil Legfelsőbb Bíróságnak felel meg.

65 = = ACNSAS, P. 000217, 4, 31. Jordáky Lajos fellebbezése, 1954. augusztus 31.

66 = = Uo. 3, 281. Jordáky Lajos fellebbezése, 1954. augusztus 31.

67 = = Uo. 4, 188–191. A Legfelsőbb Bíróság ítélete, 1954. szeptember 27.

68 = = Uo. 210. A Jilavai Börtön határozata, 1954. november 5.

Securitate tisztjei megjelentek Jordákyék kolozsvári lakásán. Számba vették a család bútorait (ágyak, szekrények, fotelek, egy rádió, írógép stb.), amelyet nem koboztak el, mivel azok feleségével közös tulajdonban voltak. Felesége azt mondta, hogy Jordáky a személyes tárgyait, bőséges könyvtárával együtt, már eladta.

A letartóztatottak 1954 decemberében kapták kézhez az immár jogerős ítéletet. A börtönben töltött hónapokról nem sokat tudunk. 1952-es letartóztatása és 1954 közötti bírósági tárgyalásai között Jordáky az önálló minisztériummá alakult Securitate börtönében (1952. szeptember 2 – 1953. november 12.), a nagyváradi börtönben (1953. november 12. – 1954. március 30.), majd ismét Bukarestben (Jilava) raboskodott. 1954. november 20-ig a jilvai börtönben ült, majd ezt követően a pitești börtönbe szállították át,⁶⁹ ahol Jakab Antal római katolikus püspökhelyettessel raboskodott egy cellában.⁷⁰ Egy alkalommal pedig az ugyancsak a pitești-i börtönben raboskodó Lakatos István észrevette az udvaron sétáló Jordákyt. Gúnyosan kiáltott ki neki a börtönablakból: „*Na, Bubi, hogy ízlik a proletárdiktatúra?*”. Még mindig haragudott Jordákyra, amiért az 1944 őszén „*cserben hagyta a szociáldemokráciát és kommunistának állt*”.⁷¹

„Börtönélményeiről” is igen keveset tudunk, naplójában szűkszavú bejegyzésben tudósított: „*A három év alatt rengeteget tanultam (nyelvek, román irodalomtörténet, néprajz, biológia, fiziológia stb.), sok kísérletet folytattam a pszichológia területén – azt hiszem. [...] Több mint 200 előadást tartottam szociológia, történeti, esztétikai tárgykörökből – nagyrészt ezeknek román nyelven.*”⁷²

= = = Jordáky Lajos szabadulása

Valamikor 1955 elején id. Jordáky Lajos levélben fordult a Nagy Nemzetgyűlés Prezídiumához, és annak elnökéhez, Petru Grozához. Levelében kérte fia szabadon bocsájtását és a maradék büntetés eltörlését is.⁷³

Nemcsak Jordáky apja, hanem a felesége, Nagy Mária is kéréssel fordult a névlegesen államfői hatalmat megtestesítő Prezídiumhoz,⁷⁴ az RNK főügyészéhez, Augustin Alexához,⁷⁵ sőt a párt főtitkárához, Gheorghe Gheorghiu-Dejhez is. Ifj. Teofil Vescan is felkereste Petru Grozát, és rávette arra, hogy járjon közben a letartóztatottak érdekében.

69 == EME, 1955. 05. 27-i naplóbejegyzés.

70 == JEA, Molnár Gusztáv interjúja Jordákyiné Nagy Máriával.

71 == Lakatos, 2007: 270.

72 == EME, 1955. 05. 27-i naplóbejegyzés.

73 == EME, id. Jordáky Lajos levele a Nagy Nemzetgyűlés Prezídiumához, dátum nélkül.

74 == Uo. Jordákyiné Nagy Mária levele a Nagy Nemzetgyűlés Prezídiumához, 1954. december 11.

75 == Augustin Alexa (1911–1979), román kommunista politikus, főügyész. 1939-ben lépett be az KRP-be. 1953-tól 1973-ig a Román Népköztárság főügyésze volt.

Id. Jordáky Lajos, Nagy Mária levelei és Groza közbenjárása nem maradtak hatás nélkül. 1955. május 25-én az RMP Politikai Bizottsága napirendre vette a Jordáky és társai ügyet. A PB egyik tagja ismertetőjében arra mutatott rá, hogy Jordákyék letartóztatásának nincs jogalapja, a tények nem igazolják az ítéletet, és végül kiemelte, hogy a vizsgálati fogság alatt tett beismerő vallomások nélkülöznek mindenféle alapot.⁷⁶

Az ülés során a párt főtitkára, Gheorghiu-Dej cinikusan a magyar kommunisták védelmére sietett.⁷⁷ Szerinte Jordákyék nem voltak bűnösök, mert „mit tehetett volna akkor [1944 nyarán] egy magyar állampolgár, amikor szembesült a front közeledtével. Felvette a kapcsolatot a magyar burzsoáziával a háborúból való kiugrás elősegítésére.” Dej még abban is megengedőnek mutatkozott, hogy szerinte természetes volt, hogy az észak-erdélyi magyar kommunisták inkább maradtak volna Magyarország fennhatósága alatt, mert „magyarok, magyar állampolgárok voltak. Nem tudod rákényszeríteni a magyar állampolgárokat – még a békeszerződés aláírása előtt – azt az álláspontot, hogy szívesen tartozzanak Romániához. Ők magyar patriótaként, Magyarország érdekeit szem előtt tartva cselekedtek azzal, hogy megpróbálták Magyarországot kiugrasztani a háborúból.”⁷⁸ Szerinte azt, amit Jordáky tett a békeszerződés aláírásáig, a „szocialista hite és magyar érzelmei” diktálták, és javára írta, hogy például segítette kiengedni a kommunistákat a börtönből.

Dej felszólalásában végül felbukkant a valódi motivációja is. Jordákyék ügyében látszólag a törvényességet képviselte és a védelmükre sietett, amikor felhívta a PB figyelmét, hogy ezt követően „le kell vonni a következtetéseket a Securitatével, a valóságok módszereivel, az államapparátussal, az igazságszolgáltatás működésével kapcsolatban”.⁷⁹

Gheorghiu-Dej végül egyetértett Chişinevschi összefoglalójával és ő is javasolta Jordákyék szabadon engedését.⁸⁰ Dej utolsó hozzászólásában Jordákyék motivációját próbálta megértetni a jelenlevőkkel. „Azt akarta [Jordáky], hogy Erdély Magyarországhoz tartozzon. A románok pedig azt, hogy Romániához” – mondotta. Ismét leszögezte, hogy Jordáky magyar hazafi volt és a célja az „általános háborúellenes kontextusba” illett, amikor megpróbálta Magyarországot háborúból való kiugrását elősegíteni. Szerinte Jordákyt ezért sem erkölcsileg, sem pedig büntetőjogilag nem lehetett volna felelősségre vonni.⁸¹

76 == ANIC, fond. CC al PCR, Cancelarie, dosar 40/1955, 5.

77 == Vladimir Tismăneanu szerint Dejneknél nagy tehetsége volt ahhoz, hogy a különböző ügyekben az akkor helyesnek gondolt oldalt sejtse meg, és azt az álláspontot képviselje éppen. Jelen esetben ez Jordákyék szabadon bocsájtását jelentette.

78 == ANIC, fond. CC al PCR, Cancelarie, dosar 40/1955, 6–7.

79 == Uo. 8.

80 == Uo. 9.

81 == Uo. 11.

A délután folytatódó PB-ülésen végül határozatot hoztak, amelyben Jordáky Lajos, Demeter János, Csörgör Lajos és Balogh Edgár szabadon bocsátását rendelték el. Kitértek arra, hogy a letartóztatottakat fel kell világosítani arról, hogy a Párt elemezte az ügyüket, és megváltoztatta a bíróság döntését. Továbbá a PB felszólította a belügyi és az igazságszolgáltató szerveket, hogy „*vonják le a következtéseket és tanuljanak hibáikból*”. A Jordáky-csoport szabadon engedésének gyakorlati teendőivel Iosif Chişinevschit bízták meg.⁸² A formai szabadon bocsátást pedig a Nagy Nemzetgyűlés Prezídiuma 1955. május 27-én a 201. számú rendeletével hozta meg. Ebben előírta Jordáky Lajos, Demeter János, Csörgör Lajos és Balogh Edgár szabadon bocsátását a vácăreşti-i börtönből.⁸³ Naplójában Jordáky feljegyezte, hogy több magas rangú politikai vezető is jelen volt a börtönből való távozásuk alkalmával. „Május 26-án Vacăreştiben vagyok és május 27-én »ünnepélyes« körülmények között »rehabilitálnak« és szabadlábba helyeznek. Bukarestben Alexa az RNK főügyésze, Bunaciu a Nagy Nemzetgyűlés Elnökségének főtitkára és Costache a miniszterelnök helyettese.”⁸⁴

A nemzetgyűlési határozat azonban csak kegyelmet gyakorolt, vagyis nem mentette fel őket a vádak alól, csupán a börtönbüntetések maradék éveit törölte el.

= = = *Levéltári források* = = =

Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității [A Securitate Levéltárát vizsgáló Országos Tanács Levéltára] (ACNSAS)

Fond Penal [Bűnügyi fond] 000217, dosar 1–12 [1–12. dossziék]

Arhivele Naționale Istorice Centrale [Román Nemzeti Levéltár Központi Történeti Levéltára] (ANIC)

fond. CC al PCR [RKP KB. fond], Cancelarie [Kancellária],
dosar 40/1955 [1955/40 dosszié], 1955. május 25-i PB-ülés jegyzőkönyve.

Erdélyi Múzeum Egyesület Kézirattára (EME)

Jordáky-hagyaték, Jordáky Lajos naplói (1955–1956)

82 = = Uo. Melléklet, 4.

83 = = ACNSAS, P. 000217, 10, 141, A Legfelsőbb Bíróság utasítása a vácăreşti-i börtönnel, 1955. május 28.

84 = = EME, 1955. 05. 27-i naplóbejegyzés.

Jordáky-hagyaték, id. Jordáky Lajos levele Petru Grozához

Jordáky-hagyaték, Jordákyné Nagy Mária levele a Nagy Nemzetgyűlés
Prezídiumához, 1954. december 11.

Jakabffy Elemér Alapítvány Történeti Gyűjteménye (JEA)

Molnár Gusztáv interjúja Jordákyné Nagy Máriával. negy_kek1b, 03:00:00.

Molnár Gusztáv interjúja Jordákyné Nagy Máriával. negy_kek2b, 01:51:00.

A Securitate tisztjeinek listája: http://www.cnsas.ro/cadrede_securitatii.html
(letöltve: 2020. február 27.).

=== Hivatkozott irodalom ===

Balogh, 1978

Balogh Edgár: *Férfimunka. Emlékirat 1944–1955*. Budapest, Magvető.

Fülöp–Vincze (szerk.), 1998

*Revízió vagy autonómia? Iratok a magyar–román kapcsolatok történetéről
(1945–1947)*. Szerkesztette: Fülöp Mihály – Vincze Gábor.
Budapest, Teleki László Alapítvány.

Lakatos, 2007

Lakatos István: *Emlékeim. Börtöneim. II. kötet*. Marosvásárhely, Alutus.
Tismăneanu, 2014

Tismăneanu, Vladimir: *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului
românesc*. [Örök életű sztálinizmus. A román kommunizmus
politikátörténete.] București, Humanitas.

Kulcsszavak

=====

határon túli magyarok, koncepciós perek, Románia

/ Lajos Jordáky's Arrest and his Prison Years /

The paper is about the detention, interrogation and trial of Lajos Jordáky in the 1950's. Jordáky was a Transylvanian Hungarian communist politician, whose main idea was the autonomy of Transylvania inside Romania. Also, Jordáky was a deeply committed left-leaning intellectual, who thought that the communist ideology was the only way for achieving the equality of rights for the Hungarian community in Romania.

But the Romanian Secret Police, the Securitate saw it differently. Jordáky was arrested in 1952, and he was brutally interrogated for a year. The main charge against him was high treason. The Securitate tried to prove that Jordáky, together with other Hungarian intellectuals, tried to help the Hungarian authorities in the annexation of Northern Transylvania to Hungary in 1945. In the end, they were tried and sentenced to many years of hard labour and imprisonment.
